

Część I

Dane osobowe w kancelarii prawnej. Odpowiedzialność prawnika za naruszenie wymogów bezpieczeństwa IT

Rozdział 1. IT a zawodowa odpowiedzialność dyscyplinarna na podstawie ustawy o radcach prawnych i zasad etyki radcy prawnego

Rozdział 2. Ochrona danych osobowych w kancelarii.

Co zmienia RODO?

1. Założenia ogólnego rozporządzenia o ochronie danych osobowych
2. Jakie dane osobowe są przetwarzane w kancelarii?
3. Zastosowanie RODO do przetwarzania danych osobowych w kancelarii
4. Kwalifikacja adwokata lub radcy prawnego z punktu widzenia przepisów RODO
5. Obowiązki związane z przetwarzaniem danych osobowych
6. Kontrola przestrzegania RODO w kancelarii

Rozdział 3. Odpowiedzialność za naruszenie zasad ochrony danych osobowych w świetle obecnych i planowanych regulacji prawnych

1. Uwagi ogólne
2. Obowiązek należytego zabezpieczenia danych
3. Odpowiedzialność cywilna adwokatów, radców prawnych i notariuszy za naruszenie obowiązku ochrony danych osobowych na podstawie RODO oraz projektu ustawy o ochronie danych osobowych i projektu ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę o ochronie danych osobowych

Część I. Dane osobowe w kancelarii prawnej...

4. Odpowiedzialność adwokatów, radców prawnych i notariuszy za naruszenie tajemnicy zawodowej w zakresie zasad ochrony danych osobowych
5. Odpowiedzialność karna za naruszenie obowiązku ochrony danych osobowych – penalizacja naruszenia obowiązku ochrony danych osobowych w POchrDanychU oraz KK

Rozdział 4. IT a prawo prywatne międzynarodowe. Pułapki czyhające na prawnika

1. Uwagi wprowadzające
2. Zobowiązania umowne
3. Brak wyboru prawa
4. Konwencja wiedeńska o umowach międzynarodowych sprzedaży
5. Prawo właściwe dla obowiązkowych umów ubezpieczenia
6. Prawo właściwe dla deliktów
7. *Lex informatica*
8. Prawo właściwe a przekazywanie danych osobowych do państwa trzeciego przez prawników lub kancelarie prawne w świetle RODO

Rozdział 5. *Privacy by Design* (PbD) – czyli o uwzględnianiu ochrony danych w fazie projektowania systemu teleinformatycznego kancelarii prawnej

1. Wprowadzenie
2. Artykuł 25 RODO w pigułce
3. Siedem zasad PbD
4. Podsumowanie

Rozdział 1. IT a zawodowa odpowiedzialność dyscyplinarna na podstawie ustawy o radcach prawnych i zasad etyki radcy prawnego

Prawo nowych technologii obejmuje przede wszystkim regulacje, które dotyczą wykorzystywania Internetu, baz danych i innych technologii informatycznych w prowadzeniu działalności gospodarczej, administrowaniu państwem, czy też w ramach własnego niekomercyjnego użytku (*P. Polański, Prawo Internetu. Zbiór aktów prawnych, Warszawa 2014, s. X*).

Radcowie prawni oraz aplikanci radcowscy prowadzący działalność gospodarczą z wykorzystaniem Internetu, świadcząc usługi drogą elektroniczną, powinni stosować jasno określone **standardy informatyczne**. Obowiązują ich również przepisy prawa oraz zasady etyki i wykonywania zawodu radcy prawnego. Naruszenie tych regulacji, w zależności od ich charakteru, może stanowić podstawę odpowiedzialności cywilnej, karnej lub dyscyplinarnej. Z uwagi na specyfikę niniejszej publikacji, swoje rozważania poświęcę zagadnieniu odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego na gruncie ustawy z 6.7.1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1870; dalej: RadPrU) oraz przepisów wewnątrzsamorządowych, w szczególności Kodeksu Etyki Radcy Prawnego (KERP) stanowiącego załącznik do uchwały Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22.11.2014 r. w sprawie KERP (K.Rad. Prawn. z 2014 r. poz. 110).

Odpowiedzialność dyscyplinarna zawodów zaufania publicznego niejednokrotnie stanowiła **przedmiot rozważań Trybunału Konstytucyjnego**. Trybunał, wskazując na specyfikę poszczególnych grup zawodowych oraz ochronę ich autonomii i samorządności, podniósł celowość oraz słuszność wyodrębnienia procedur odpowiedzialności dyscyplinarnej i nadania im pozasądowego charakteru. Zgodnie ze stanowiskiem Trybunału orzecznictwo dyscyplinarne jest elementem pieczy sprawowanej przez samorząd zawodu zaufania publicznego nad jego członkami (wyr. TK z 8.12.1998 r., K 41/97, OTK ZU 1998, Nr 7, poz. 117). Zgodnie natomiast z art. 17 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.; dalej: Konstytucja RP), sprawowana przez samorząd zawodowy „piecza” nad należyтым wykonywaniem zawodów zaufania publicznego powinna być realizowana jedynie „w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”. Owym interesem publicznym, którego środowisko radców prawnych powinno strzec, jest odpowiednio wysoki poziom świadczonej przez tę grupę zawodową pomocy prawnej mającej na celu ochronę prawną interesów podmiotów, na których rzecz jest wykonywana (...). TK, uznając odpowiedzialność dyscyplinarną za odpowiedzialność represyjną, wskazuje pewne ogólne gwarancje, które muszą mieć do niej zastosowanie. Po pierwsze, określoność czynów zabronionych, która oznacza zdefiniowanie w ustawie materialnych elementów czynu w sposób kompletny, precyzyjny i jednoznaczny wraz z określeniem adresatów przepisu, którzy na jego podstawie ponoszą odpowiedzialność. Po drugie, zakaz wstecznego działania ustawy wprowadzającej lub zaostrzającej odpowiedzialność (wyr. TK z 8.12.1998 r., K 41/97, Legalis; wyr. TK z 4.3.2008 r., SK 3/07, Legalis).

RadPrU oraz KERP regulują podmiotowy zakres odpowiedzialności dyscyplinarnej, stanowiąc, że podlegają jej radcowie prawni oraz aplikanci radcowscy. Do odpowiedzialności nie może zostać pociągnięta osoba skreślona z listy radców prawnych lub aplikantów radcowskich, jak również radca prawny oraz aplikant radcowski za czyn popełniony przed wpisem na listę radców prawnych albo aplikantów radcowskich. Radca prawny odpowiada dyscyplinarnie także za czyn popełniony po wpisaniu go na listę aplikantów radcowskich.

Ustawową podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego, określającą zachowania radców prawnych i aplikantów radcowskich uznawanych za delikty dyscyplinarne, jest art. 64 RadPrU. Przepis ten przewiduje, że radcowie prawni i aplikanci radcowscy podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za postępowanie sprzeczne z prawem, zasadami etyki lub godnością zawodu bądź za naruszenie swych obowiązków zawodowych. Radcowie prawni podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej również za niespełnienie obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia. Jednocześnie od odpowiedzialności dyscyplinarnej wyłączono czyny naruszające przepisy dotyczące porządku i dyscypliny pracy, określone w KP (art. 64 ust. 2 RadPrU).

Ugruntowane **orzecznictwo dyscyplinarne** w sposób jednolity przyjmuje, że podstawy wymienione w art. 64 ust. 1 RadPrU mają **charakter blankietowy**, a więc samodzielnie nie pozwalają na ustalenie, czy określone zachowanie wypełnia ustawowe znamiona przewinienia dyscyplinarne. Zatem dla przyjęcia odpowiedzialności dyscyplinarnej konieczne jest nie tylko określenie, w której z wymienionych postaci sąd dyscyplinarny upatruje podstawy odpowiedzialności obwinionego, lecz także wskazanie normy konkretyzującej (por. wyr. SN z 29.10.2009 r., SDI 22/09, Legalis; wyr. SN z 6.11.2014 r., SDI 32/14, Legalis).

Z powyższego wynika stanowisko SN, wyrażane w orzeczeniach dyscyplinarnych dotyczących samorządu radców prawnych i innych zawodów zaufania publicznego, że materialnoprawna podstawa przypisania odpowiedzialności dyscyplinarnej za popełnienie czynu sprzecznego z zasadami etyki radcy prawnego, tak jak każdej odpowiedzialności represyjnej, musi mieć oparcie w przepisie rangi ustawowej, czyli w art. 64 ust. 1 RadPrU, a jedynie ewentualnie uzupełniona o przepisy podstawowe albo zawarte w uchwałach organów korporacyjnych (zob. wyr. SN z 15.7.2010 r., SDI 12/10, Legalis; post. SN z 10.5.2012 r., SDI 7/12, Legalis; wyr. SN z 29.10.2009 r., SDI 22/09, Legalis). Przepisy RadPrU nie zawierają ani definicji, ani zamkniętego katalogu przewinień dyscyplinarnych radcy prawnego i aplikanta radcowskiego, ani też znamion tych przewinień. Przypisanie bezprawności działaniu członka samorządu radców prawnych następuje zatem na podstawie przepisu RadPrU w powiązaniu z in-

nymi przepisami prawa powszechnie obowiązującego lub przepisami wewnątrzsamorządowymi, uchwalonymi na podstawie delegacji ustawowej.

Analizując charakter **deliktu dyscyplinarnego**, należy podzielić pogląd *W. Kozielowicza*, że przewinieniem dyscyplinarnym jest bezprawny, zawiniony dyscyplinarnie czyn, wpływający w większym stopniu niż znikomy na dobra chronione przepisami korporacyjnymi (*W. Kozielowicz*, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2012, s. 48). Bezprawność oznacza sprzeczność czynu radcy prawnego albo aplikanta radcowskiego z normą prawną określającą nakaz lub zakaz uznany przez ustawodawcę za warty ochrony, istotny z punktu widzenia funkcjonowania samorządu radców prawnych. Zawinienie należy badać analogicznie do przepisów prawa karnego. Kolejnym, wskazanym przez *W. Kozielowicza*, niezwykle istotnym elementem kwalifikującym dane zachowanie jako delikt dyscyplinarny, do którego nie odnosi się RadPrU, jest odpowiednik stopnia „społecznej szkodliwości czynu zabronionego”. Nie może on być jednak utożsamiany ze „społeczną szkodliwością” w rozumieniu prawa karnego. Za pomocny przy jego zdefiniowaniu należy natomiast uznać pogląd SN, wyrażony na gruncie postępowania dyscyplinarnego sędziów, że tzw. „szkodliwość korporacyjna”, będąca cechą przewinienia służbowego określonego w art. 107 § 1 ustawy z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 2062 ze zm.; dalej: PrUSP), „oznacza szkodliwość społeczną w rozumieniu powszechnego prawa karnego, uzupełnioną elementami szkodliwości mierzonej wobec środowiska zawodowego, w którym sędzia pozostaje, z uwzględnieniem ochrony autorytetu wymiaru sprawiedliwości, wizerunku sądów oraz władzy sądowniczej i poszczególnych sędziów ją sprawujących. Rozmiar tej szkodliwości kształtują także czynniki podmiotowe dotyczące obwinionego, rozmiar szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu oraz rodzaj i znaczenie naruszonych reguł” (wyr. SN z 20.7.2011 r., SNO 31/11, Legalis).

Przechodząc od ogólnych rozważań na temat podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych do analizy konkretnych regulacji odnoszących się do wykonywania zawodu radcy prawnego przy wykorzystaniu Internetu oraz szeroko rozumianego IT, należy

podkreślić uprawnienie samorządu radców prawnych (analogicznie jak innych samorządów zawodowych skupiających osoby wykonujące zawody zaufania publicznego) do podejmowania uchwał o charakterze normatywnym, adresowanych do swoich członków i nakładających na nich określone obowiązki.

Potrzeba uregulowania oraz wskazania **zasad działania za pośrednictwem drogi elektronicznej** wynika z rozwoju sposobów i kanałów komunikacji, będącego następstwem powstania nowych mediów i technologii, potrzeb współczesnego rynku oraz coraz częstszej obecności tak radców prawnych, jak i klientów, w przestrzeni elektronicznej, cyfrowej oraz w mediach społecznościowych (A. Sękowska, w: T. Jaroszyński (red.), Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Warszawa 2016, s. 175).

Przepisy KERP po części wprost wdrożyły opracowany przez Radę Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Europy (CCBE) w 2013 r. **przewodnik – Komunikacja elektroniczna i Internet oraz Wytyczne w sprawie używania usług w chmurze przez prawników**. Dokumenty te zawierają rekomendacje w zakresie zawartości poczty elektronicznej i stron internetowych, korespondencji prawnika, oprogramowania antywirusowego, korespondencji pomiędzy prawnikami, ochrony tajemnicy zawodowej i danych osobowych, ochrony praw autorskich, dobrych praktyk, archiwizacji dokumentacji elektronicznej i poczty. Na uwagę zasługuje zwłaszcza ostrzeżenie przed ukrytymi danymi w plikach i dokumentach.

W szczegółowych wytycznych **używania „usług w chmurze”** podkreślono, że usługi oparte na chmurze są dobrą alternatywą dla tradycyjnej infrastruktury informatycznej. Jednakże pomimo licznych istotnych korzyści chmura niesie ze sobą ryzyko i wiele wyzwań dla prawników związanych z koniecznością wypełniania przez nich swoich obowiązków jako podmiotów przetwarzających dane zgodnie z dyrektywą o ochronie danych, zobowiązaniami etycznymi, zwłaszcza dotyczącymi poufności komunikowania się z klientem, oraz odpowiedzialnością nałożoną przez inne przepisy. CCBE podkreśla, że w sprawach związanych z użyciem chmury normy regulujące ochronę danych oraz zasady etyki chroniące tajemnicę zawodową powinny być brane pod uwagę na samym początku. Rozważając możliwość korzystania z tej technologii, prawnik powinien przede wszystkim zbadać,

Zasady i wytyczne działania za pośrednictwem drogi elektronicznej

Część I. Dane osobowe w kancelarii prawnej...

czy przepisy prawa oraz zasady etyki zawodowej własnego kraju i samorządu pozwalają na przechowywanie danych poza siedzibą kancelarii. Jeżeli jest to możliwe, powinien upewnić się, że regulacje, którym podlega dostawca usług IT, nie zobowiązują go do udostępnienia lub przekazania danych zawartych w chmurze urzędowi lub instytucjom, które nie są regulowane przez przepisy europejskie (Wytoczne CCBE w sprawie używania usług w chmurze przez prawników, Radca Prawny 2013, Nr 142 (dodatek naukowy), s. 7D i n.).

W przepisach krajowych do **wykorzystania technologii informacyjnej** bezpośrednio odnosi się art. 35 KERP, zgodnie z którym radca prawny może informować o wykonywaniu zawodu, pozyskiwać klientów oraz wykonywać czynności zawodowe drogą elektroniczną, jeśli:

- 1) jest zawsze jednoznacznie identyfikowalny jako nadawca lub odbiorca, w szczególności poprzez adresy poczty elektronicznej lub inne identyfikatory;
- 2) nie korzysta z drogi elektronicznej w sposób anonimowy lub na rzecz osób, których nie można jednoznacznie zidentyfikować jako konkretnych klientów lub odbiorców czy nadawców w komunikacji, w szczególności w Internecie;
- 3) nie korzysta z form aktywności dostępnych drogą elektroniczną w sposób sprzeczny z prawem, dobrymi obyczajami i zasadami Kodeksu, w szczególności tworząc rozwiązania skutkujące nieprawdziwymi, wprowadzającymi w błąd, ocennymi oznaczeniami lub informacjami, lub w sposób utrudniający innym radcom prawnym dostęp do rynku;
- 4) korzysta z form aktywności dostępnych drogą elektroniczną w sposób gwarantujący oddzielenie wykonywania zawodu od swoich prywatnych przekonań, poglądów, postaw i działań oraz innej działalności zawodowej;
- 5) nie wydaje, nie inspiruje lub nie płaci osobom trzecim za wydawanie pozytywnych lub negatywnych opinii, komentarzy, poleceń, rekomendacji bądź referencji dotyczących wykonywania zawodu przez siebie lub inne osoby, z którymi może na podstawie przepisów prawa wspólnie wykonywać zawód, w szczególności w sposób anonimowy, nieprawdziwy lub wprowadzający w błąd;

- 6) poprzez okresową archiwizację zabezpiecza i dba o dostępność danych przetwarzanych drogą elektroniczną;
- 7) chroni tajemnicę zawodową, informując w treści korespondencji elektronicznej o jej poufnym charakterze; zabezpieczenie uznaje się za należyte, jeżeli klient po uprzednim poinformowaniu go o zagrożeniach związanych z korzystaniem z drogi elektronicznej, domyślnie lub wyraźnie zaakceptował stosowane w komunikacji z nim środki, techniki, sposoby, systemy lub standardy komunikacji elektronicznej.

Przepis art. 35 KERP to bardzo szerokie uregulowanie, które w istocie dotyczy nie tylko informowania, ale także wykonywania zawodu radcy prawnego i pozyskiwania klientów. Tym samym odnosi się do poszczególnych przepisów KERP z tych obszarów.

Odnosząc się do płaszczyzny informowania, nie sposób nie zaznaczyć, że informacja, co zostało wprost przewidziane w art. 31 ust. 3 pkt 4 KERP, ma również za zadanie **kształtowanie renomy i wizerunku radcy prawnego**. W tym zakresie rosnący potencjał komunikacyjny związany jest z tzw. nowymi mediami. Definicja „nowe media” zawiera się w stwierdzeniu, że nowe media to cyfrowy proces tworzenia i rozpowszechniania informacji, jak również ich przetwarzania, wymiany oraz przechowywania, będących przedmiotem komunikacji społecznej o charakterze indywidualnym i masowym. Kluczowymi technologiami dynamizującymi rozwój nowych mediów są Internet oraz telefonia mobilna (O. Witczak, w: A. Bajdak (red.), Nowe media w budowaniu marki i wizerunku przedsiębiorstwa, w: Komunikacja marketingowa. Współczesne wyzwania i kierunki rozwoju, Katowice 2013, s. 91).

Zakres informowania, który został określony w art. 31 i 32 KERP, rodzi pytanie, czy dozwolona jest **reklama**. Podzielić należy pogląd, że informowanie nie jest reklamą „jeśli przez reklamę rozumieć tego rodzaju informację, która zawiera w sobie wpływanie na popyt poprzez chwalenie się, zachęcanie do korzystania z usług, a więc sterowanie postawami odbiorców, w szczególności dla pozyskania przez nich konkretnej usługi. Dopuszczalna zaś jest rzeczowa i wiarygodna informacja przekazywana, w sposób zgodny z uchwałami organów korporacji, nie tylko w tradycyjnych mediach, ale również i w Inter-

Część I. Dane osobowe w kancelarii prawnej...

necie” (Z. Klatka, Wykonywanie zawodu radcy prawnego i adwokata, Warszawa 2004, s. 50).

„Elektronizacja” życia dotyczy także usług prawniczych i stwarza nowe pola w zakresie komunikacji z klientami, potencjalnymi klientami, a nawet – w ostatnim czasie – z organami stosującymi prawo. Rodzi to zupełnie nowe problemy zgodności z tradycyjnymi wartościami zawodu – przede wszystkim tajemnicy zawodowej oraz godności zawodu. Przepis art. 35 KERP stanowi odpowiedź na niektóre z tych rozpoznanych obecnie problemów (G. Dźwigała, w: T. Schefler (red.), Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Warszawa 2016, s. 185).

Analiza treści art. 35 KERP wskazuje, że określając **warunki oraz zasady działania za pośrednictwem drogi elektronicznej**, odwołano się do przepisów ustawy z 18.11.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1219; dalej: UsługiElektrU). Świadczenie usługi drogą elektroniczną to wykonanie usługi świadczonej bez jednoczesnej obecności stron (na odległość), poprzez przekaz danych na indywidualne żądanie usługobiorcy, przesyłanej i otrzymywanej za pomocą urządzeń do elektronicznego przetwarzania, włącznie z kompresją cyfrową, i przechowywania danych, która jest w całości nadawana, odbierana lub transmitowana za pomocą sieci telekomunikacyjnej w rozumieniu ustawy z 16.7.2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1907) (art. 2 pkt 4 UsługiElektrU).

Z uwagi na **charakter zawodu zaufania publicznego**, który reprezentuje radca prawny, oraz na zagrożenia związane z użytkowaniem nowych technologii, powinien on podejść do tej kwestii w sposób odpowiedzialny i zastosować środki ostrożności wymienione w art. 35 KERP, tj. dbać o to, aby był zawsze jednoznacznie identyfikowalny jako nadawca lub odbiorca, w szczególności poprzez adresy poczty elektronicznej lub inne identyfikatory, oraz nie korzystać z drogi elektronicznej w sposób anonimowy lub na rzecz osób, których nie można jednoznacznie zidentyfikować jako konkretnych klientów lub odbiorców czy nadawców w komunikacji, w szczególności w Internecie. Nakaz ten jest zbieżny z obowiązkami informacyjnymi nałożonymi na usługodawcę przez art. 5–7 UsługiElektrU.

Istotna z punktu widzenia radców prawnych jest również regulacja art. 5 ust. 5 UsługiElektrU, zgodnie z którą jeżeli usługodawcą jest osoba fizyczna, której prawo do wykonywania zawodu jest uzależnione od spełnienia określonych w odrębnych ustawach wymagań, podaje również:

- 1) w przypadku ustanowienia pełnomocnika, jego imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres albo jego nazwę lub firmę oraz siedzibę i adres;
- 2) samorząd zawodowy, do którego należy;
- 3) tytuł zawodowy, którego używa, oraz państwo, w którym został on przyznany;
- 4) numer w rejestrze publicznym, do którego jest wpisany wraz ze wskazaniem nazwy rejestru i organu prowadzącego rejestr;
- 5) informację o istnieniu właściwych dla danego zawodu zasad etyki zawodowej oraz o sposobie dostępu do tych zasad.

Bez wątpienia za najważniejszy w sprawach związanych z wykorzystaniem przez radców prawnych technologii informatycznych należy uznać obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, ochrony danych oraz poufności komunikacji z klientem.

Zawody zaufania publicznego, jako oparte na szczególnej więzi zaufania pomiędzy usługodawcą a usługobiorcą, wymagają **ochrony tajemnicy zawodowej jako gwarancji tego zaufania**. Tajemnica zawodowa to obowiązek zachowania poufności wynikający z faktu wykonywania określonego zawodu, powszechnie identyfikowany z tzw. zawodami zaufania publicznego i uznawany za warunek ich istnienia i funkcjonowania (*K. Mikołajczyk-Graj*, Tajemnica zawodowa, w: *Leksykon etyki prawniczej. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2013, s. 391). Obowiązek zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym radca prawny dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej, wynika z art. 3 ust. 3 RadPrU. Tajemnicą zawodową radcy prawnego objęte są informacje niezależnie od formy i sposobu ich utrwalenia. Będą nią więc wypowiedzi ustne, jak i pismo odręczne, wydruki, nagrania i zapis elektroniczny. Ma to istotny wpływ na sposób realizacji obowiązku tajemnicy zawodowej, w szczególności w zakresie właściwego jej zabezpieczenia (*P. Skuczyński*, w: *T. Jaroszyński*

(red.), Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Warszawa 2016, s. 101).

Fundamentalny charakter obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej potwierdza **nakaz zabezpieczenia danych przetwarzanych drogą elektroniczną i dostępu do nich poprzez okresową archiwizację** (art. 35 pkt 6 KERP), a także obowiązek ochrony tajemnicy zawodowej poprzez informowanie w treści korespondencji elektronicznej o jej poufnym charakterze oraz uzyskanie domyślnej lub wyraźnej akceptacji klienta dla stosowanych w komunikacji z nim środków, technik, sposobów, systemów lub standardów komunikacji elektronicznej, po uprzednim poinformowaniu go o zagrożeniach związanych z korzystaniem z drogi elektronicznej (art. 35 pkt 7 KERP). Na gruncie przepisów UsługiElektrU oraz KC zastrzeżenia budzi użyte w art. 35 pkt 7 KERP pojęcie „domyślna lub wyraźna akceptacja klienta”. Nie ma natomiast wątpliwości co do gwarancyjnej funkcji tej regulacji oraz faktu, że brak zgody klienta zobowiązuje radcę prawnego do zmiany sposobu porozumiewania się i przekazywania informacji. Zgoda na prowadzenie korespondencji elektronicznej w proponowany sposób może być wyraźna (np. w postanowieniach umowy o świadczenie pomocy prawnej można ustalić jako jedną z form komunikacji pocztę elektroniczną, jeżeli w tej umowie zawarta będzie informacja o towarzyszących temu zagrożeniach) albo dorozumiana. Zgoda dorozumiana polega na kontynuowaniu korespondencji po otrzymaniu komunikatu o zagrożeniach towarzyszących korzystaniu z poczty elektronicznej (*G. Dźwigała*, w: *T. Scheffler* (red.), Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Warszawa 2016, s. 193).

Z art. 35 pkt 7 KERP koresponduje wynikający z art. 23 KERP obowiązek **zabezpieczenia przed niepowołanym ujawnieniem wszelkich informacji objętych tajemnicą zawodową**, niezależnie od ich formy i sposobu utrwalenia. Dokumenty i nośniki zawierające informacje poufne należy przechowywać w sposób chroniący je przed zniszczeniem, zniekształceniem lub zaginięciem. Dokumenty i nośniki przechowywane w formie elektronicznej powinny być objęte odpowiednią kontrolą dostępu oraz zabezpieczeniem systemu przed zakłóceniem działania, uzyskaniem nieuprawnionego dostępu

lub utratą danych. Radca prawny powinien kontrolować dostęp osób współpracujących do takich dokumentów i nośników.

Formułując ogólny obowiązek **zabezpieczenia tajemnicy zawodowej przed ujawnieniem**, przywołany przepis nie precyzuje żadnych standardów w tym zakresie. Za niezbędne dla zachowania należytej staranności działania radcy prawnego w przypadku wykonywania czynności zawodowych przy użyciu komputera należy uznać posiadanie m.in. legalnego oprogramowania, haseł dostępu, aktualnego programu antywirusowego czy zaszyfrowanych nośników pamięci.

Powyższe potwierdza doktryna, w której wyraża się pogląd, że gdy chodzi o kontrolę dostępu dokumentów i nośników przechowywanych w formie elektronicznej, należy przez to rozumieć przede wszystkim standardowe ograniczenie kręgu użytkowników komputerów, dysków lub wewnętrznej sieci kancelarii, poprzez wprowadzenie zindywidualizowanych kont użytkownika zabezpieczonych hasłem oraz podlegających rejestracji poszczególnych sesji dostępu do danych. Niezbędne do realizacji tego obowiązku jest zatem stworzenie możliwości ustalenia w każdym momencie, kto i w jakim zakresie miał dostęp do dokumentów i nośników w formie elektronicznej oraz jakich ewentualnie dokonywał z ich użyciem działań.

Natomiast w odniesieniu do **zabezpieczenia systemu** przed zakłóceniem działania, uzyskaniem nieuprawnionego dostępu lub utratą danych należy podkreślić konieczność stosowania przez radcę prawnego standardowych rozwiązań w zakresie ochrony przez złośliwym oprogramowaniem, a także bieżącego wykonywania kopii zapasowych wszelkich dokumentów i nośników, które są w jego posiadaniu wyłącznie w formie elektronicznej (*P. Skuczyński*, w: *T. Jaroszyński* (red.), *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 123).

W tym kontekście należy ponadto pamiętać, że uzyskanie zgody klienta oraz zabezpieczenie wszelkich informacji objętych tajemnicą zawodową przed niepowołanym ujawnieniem nie zwalnia radcy prawnego z obowiązku przetwarzania danych osobowych zgodnie z przepisami o ochronie takich danych, z uwzględnieniem praw osób fizycznych, których dane osobowe są lub mogą być przetwarzane w zbiorach danych.

W każdym przypadku **na potrzeby świadczenia usług drogą elektroniczną konieczne jest uzyskanie danych osobowych klienta (usługobiorcy)**. Usługodawca powinien wyraźnie wskazać dane niezbędne do świadczenia usługi, które można przetwarzać bez konieczności uzyskania zgody usługobiorcy. Przetwarzanie innych danych, w innych celach aniżeli realizacja usługi, wymaga wyraźnej zgody usługobiorcy (art. 18 ust. 4 UsługiElektrU). Po zakończeniu usługi dane osobowe można przetwarzać jedynie na potrzeby rozliczenia usługi, niezbędne do wyjaśnienia okoliczności niedozwolonego korzystania z usługi czy badań marketingowych, w przypadku których konieczne jest uzyskanie zgody usługobiorcy i anonimizacja danych (art. 19 ust. 2 i 4 UsługiElektrU).

Mając na względzie zarówno przytoczoną część obowiązków dotyczących ochrony **tajemnicy zawodowej w czasie komunikacji z klientem**, jak i znaczny stopień ryzyka przypadkowego ujawnienia informacji przesyłanej w formie elektronicznej, dobrą praktyką staje się szczególna dbałość o zachowanie poufności i niewykorzystywanie tej metody porozumiewania się do szczegółowego omawiania strategii procesu oraz innych kwestii, które nie zostaną następnie wyartykułowane w pismach procesowych. Współczesny kontakt prawnika z klientem powszechnie i w szerokim zakresie odbywa się poprzez pocztę mailową, co znacznie przyspiesza wymianę informacji, pozwala na ich koncentrację i konfrontację. Pozytywne skutki modernizacji informatycznej nie mogą jednak znieść z pola widzenia przypadków, kiedy celowe byłoby użycie innych, równie nowoczesnych form przekazu niż wysyłanie informacji przez darmowe konto pocztowe administratorów popularnych wyszukiwarek internetowych lub serwisów społecznościowych. Równocześnie te same okoliczności (związane także z natychmiastowym utrwaleniem danych treści w sieci informatycznej) powinny sprzyjać nadawaniu przez radców prawnych swoim wypowiedziom rzeczowego, stonowanego brzmienia (A. Machnikowska, w: A. Biłgorajski (red.), *Granice wolności wypowiedzi przedstawicieli zawodów prawniczych*, Warszawa 2015, s. 163).

W praktyce świadczenia usług, w tym usług prawniczych drogą elektroniczną, istotne zagadnienie stanowi **informacja handlowa**. W art. 9 UsługiElektrU definiuje się pojęcie informacji handlowej, którą jest informacja wyraźnie wyodrębniona i oznaczona w sposób

niebudzący wątpliwości, że jest to informacja handlowa. Wskazano również elementy tej informacji, tj. oznaczenie podmiotu, na którego zlecenie jest ona rozpowszechniana, oraz jego adresy elektroniczne; wyraźny opis form działalności promocyjnej, w szczególności obniżek cen, nieodpłatnych świadczeń pieniężnych lub rzeczowych i innych korzyści związanych z promowanym towarem, usługą lub wizerunkiem, a także jednoznaczne określenie warunków niezbędnych do skorzystania z tych dóbr, o ile są one składnikiem oferty; wszelkie informacje, które mogą mieć wpływ na określenie zakresu odpowiedzialności stron, w szczególności ostrzeżenia i zastrzeżenia. Mając na uwadze treść tej definicji, nie sposób nie podkreślić jej ścisłego związku z informowaniem określonym w art. 31–35 KERP i reklamą, która na gruncie KERP nie jest wprawdzie wprost zakazana (z wyjątkiem reklamy porównawczej), ale nie ma również przyzwolenia na reklamowanie się przez radców prawnych.

Jednocześnie art. 10 UsługiElektrU przesądza, że zakazane jest **przesyłanie niezamówionej informacji handlowej** skierowanej do oznaczonego odbiorcy, będącego osobą fizyczną, za pomocą środków komunikacji elektronicznej, w szczególności poczty elektronicznej. Przepis art. 2 pkt 5 UsługiElektrU definiuje środki komunikacji elektronicznej jako rozwiązania techniczne, w tym urządzenia teleinformatyczne i współpracujące z nimi narzędzia programowe, umożliwiające indywidualne porozumiewanie się na odległość przy wykorzystaniu transmisji danych między systemami teleinformatycznymi, a w szczególności pocztę elektroniczną. Na gruncie tego przepisu zakaz przesyłania niezamówionej informacji handlowej dotyczy każdej informacji handlowej, w tym także przesyłanej za pomocą wiadomości tekstowych lub graficznych na telefony komórkowe. Nie ma natomiast żadnych przeszkód, aby kierować korespondencję o takim charakterze w publiczną, otwartą przestrzeń Internetu (np. fora dyskusyjne). W doktrynie wskazuje się, że zakresem pojęcia „środki komunikacji elektronicznej” objęte są różne technologie komunikacyjne umożliwiające spersonalizowaną komunikację na odległość, a więc zarówno te oparte o protokoły internetowe (np. strony www, sieci P2P, FTP, e-mail, telefonia internetowa), jak i inne rozwiązania (np. EDI). Należy podkreślić, że środki komunikacji elektronicznej nie powinny być ograniczane jedynie do poczty elektronicznej, SMS-ów,

Niezamówiona
informacja
handlowa